

***Aspekty antropocentryczne relacji człowiek–środowisko
 w perspektywie zrównoważonego rozwoju
 Anthropocentric Aspects of the Human–Environment
 Relationship in the Perspective of Sustainable Development***

ABSTRACT

RESEARCH OBJECTIVE: The aim of the article is to identify the anthropocentric aspects of the human–environment relationship from the perspective of sustainable development.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The research problem concerns examining the human–environment relations in both theoretical and practical dimensions. The study employed the following methods: literature review, logical analysis, and comparative analysis of data from secondary and own sources.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The argumentative process consists of three stages: an analysis of the human–environment relationship in the context of the evolution of scientific interpretation; an examination of human behavior toward the environment within the Anthropocene approach; and an analysis of the perception of ecological issues from the perspective of sustainable development.

RESEARCH RESULTS: Anthropocentric processes require environmental awareness in society regarding the perception and use of the environment. Knowledge is crucial in environmental protection, therefore, education and shaping the ecological awareness of people, especially the younger generation, play a vital role. This will influence the ecological behavior.

CONCLUSIONS, RECOMMENDATIONS AND APPLICABLE VALUE OF RESEARCH: Within the value system of society, attitudes toward the environment and its protection are changing, as it is reflected in the growing social sensitivity to various types of pollution. Today, the need for ecological action to protect our planet is becoming increasingly recognized. However, ecological ideology may lead to a negative impact on socio-economic development and the standard of living. This requires not only environmental awareness within society, but also consideration of a broader

socio-economic perspective. It concerns the global influence of other economies that are not subject to restrictive environmental regulations. The social role of education should be to build ecological awareness in order to contribute to the shaping of values, attitudes and behaviors in the development of current and future society.

→ **KEYWORDS:** HUMAN, ENVIRONMENT, ANTHROPOCENE, SUSTAINABLE DEVELOPMENT, ECOLOGICAL AWARENESS

STRESZCZENIE

CEL NAUKOWY: Celem artykułu jest identyfikacja aspektów antropocentrycznych relacji człowiek–środowisko z perspektywy zrównoważonego rozwoju.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Problemem badawczym są relacje człowieka ze środowiskiem w wymiarze teoretycznym oraz praktycznym. W badaniach wykorzystano metody studiów literaturowych, analizy logicznej i porównawczej danych ze źródeł wtórnych i własnych.

PROCES WYWODU: Proces wywodu obejmuje trzy etapy: analizę problemu relacji człowiek–środowisko w perspektywie ewolucji interpretacji naukowej, rozpoznanie zachowania człowieka wobec środowiska w podejściu do antropocenu, analizę postrzegania problemów ekologicznych z perspektywy zrównoważonego rozwoju.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Procesy antropocentryczne wymagają świadomości ekologicznej społeczeństwa w zakresie postrzegania i korzystania ze środowiska. W ochronie środowiska bardzo ważna jest wiedza, dlatego ogromną rolę do spełnienia ma edukacja i kształtowanie świadomości ekologicznej ludzi, zwłaszcza młodego pokolenia, co będzie mieć wpływ na zachowanie ekologiczne.

WNIOSKI, REKOMENDACJE I APLIKACYJNE ZNACZENIE WPŁYWU BADAŃ: W systemie wartości społeczeństwa zmienia się podejście do środowiska i jego ochrony, czego wyrazem jest rosnąca wrażliwość społeczna na różne rodzaje jego zanieczyszczeń. Współcześnie coraz bardziej uświadamiana jest potrzeba działań ekologicznych w celu ochrony naszej planety. Natomiast „ideologia ekologiczna” prowadzić może do negatywnego wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy i poziom życia człowieka. Wymaga to nie tylko świadomości ekologicznej społeczeństwa, ale również wzięcia pod uwagę szerszej perspektywy społeczno-gospodarczej. Dotyczy to globalnego wpływu innych gospodarek niepodlegających restrykcyjnym regulacjom środowiskowym. Społeczną rolą edukacji powinno być budowanie świadomości ekologicznej, aby przyczyniać się do kształtowania wartości, postaw i zachowań w rozwoju obecnego i przyszłego społeczeństwa.

→ **SŁOWA KLUCZOWE:** CZŁOWIEK, ŚRODOWISKO, ANTHROPOCEN, ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA

Wstęp

Problemy związane ze środowiskiem towarzyszą od wielu lat rozwojowi cywilizacji, kiedy człowiek zmagał się z siłami przyrody, korzystał z zasobów, przekształcał swoje bliższe lub dalsze otoczenie, wprowadzając w nim odwracalne i nieodwracalne zmiany. Człowiek z jednej strony oczekuje nieskażonego naturalnego środowiska, będąc jego centralnym elementem, a z drugiej poprzez produkcję i konsumpcję zanieczyszcza je. Gospodarcza presja na środowisko powoduje jego degradację i utratę naturalnych wartości, co prowadzi do pogorszenia warunków życia ludzi. Źródło zagrożeń dla środowiska stanowi działalność przemysłowa, która równocześnie decyduje o rozwoju społeczno-gospodarczym.

Współczesną epokę geologiczną Crutzen i Stoermer (2000) po raz pierwszy nazwali „antropocenem”, czyli „erą człowieka”. Jako jego początek przyjęli wynalezienie maszyny parowej, co zapoczątkowało okres rewolucji przemysłowej poprzez intensywną eksploatację i spalanie paliw kopalnych (Bińczyk, 2017). Istotą antropocenu jest działalność człowieka, która skutkuje równoczesną ingerencją i modyfikacją wielu kluczowych komponentów ekosystemu. Ingerencja w środowisko spowodowała jego istotną degradację, a równocześnie ograniczyła dostępność zasobów niezbędnych do rozwoju gospodarczego (Meadows i in., 1995). Przyczyną tego był szczególnie intensywny rozwój techniki i przemysłu w okresie ostatniego stulecia ukierunkowany na wzrost produkcji (Johansson, 1997). Spowodowało to wiele negatywnych zjawisk o charakterze globalnym, z których za najważniejsze należy uznać zagrożenie dla środowiska przyrodniczego i kulturowego człowieka. Początkowo zainteresowanie problematyką ochrony środowiska wynikało głównie z obawy braku zasobów naturalnych. Jednakże wiele niszczących procesów zaczęło zagrażać równowadze środowiska, a tym samym możliwości wypełniania niezbędnych funkcji dla życia człowieka i prowadzenia działalności gospodarczej. Na tym tle w 1987 roku zrodziła się idea zrównoważonego rozwoju, która zakładała potrzebę ochrony środowiska i jego zasobów dla obecnego i przyszłego pokolenia (Adamczyk, 2001).

W XXI wieku ma miejsce dalsza negatywna kumulacja skutków zanieczyszczenia środowiska i wyczerpywanie się zasobów naturalnych, co może stanowić barierę rozwoju społeczno-gospodarczego (Rogall, 2010). Niektóre spośród istotnych zanieczyszczeń środowiska mają charakter globalny, np. możliwość wystąpienia efektu cieplarnianego. Za zmiany klimatyczne obarczono odpowiedzialnością działalność człowieka, chociaż jest to także efekt cyklicznych zmian położenia Ziemi względem Słońca (Komitet Nauk Geologicznych PAN, 2019). Na tym tle pojawia się „ideologia ekologiczna” promująca ideę czystego środowiska, obciążając człowieka za zanieczyszczenia i wskazująca katastroficzne skutki dla świata bez uwzględnienia badań w tym zakresie (Kolenda, 2008). Problem zmian klimatycznych i zapowiadane skutki dla naszej planety znalazły miejsce w polityce Unii Europejskiej w ramach zrównoważonego rozwoju. Formułowane zagrożenia w przestrzeni publicznej wpisują się w polikryzys, który może mieć negatywny wpływ na zdrowie i poczucie bezpieczeństwa człowieka. Dlatego ważna jest świadomość ekologiczna dotycząca przyczyn zmian klimatycznych zależnych i niezależnych od działalności człowieka w szerszym kontekście jej roli i skutków w skali globalnej.

Celem artykułu jest identyfikacja aspektów antropocentrycznych relacji człowiek–środowisko z perspektywy zrównoważonego rozwoju. W szczególności zweryfikowano postrzeganie problemów ekologicznych i podejścia do ochrony środowiska w ocenie współczesnego społeczeństwa. W realizacji celu badań zastosowano analizę literatury oraz metodę *desk research* polegającą na gromadzeniu i analizowaniu danych na próbie społeczeństwa Polski. Zestawione dane ze źródeł wtórnych i własnych poddano analizie logicznej i porównawczej.

Pojęcie środowiska i jego komponentów

Próbę zdefiniowania pojęcia środowiska podjęto na Forum ONZ, określając je jako fizyczne i biologiczne otoczenie człowieka, naturalne lub zmienione (U'Thant, 1969). Efektem późniejszych prac było zdefiniowanie środowiska jako ogółu elementów naturalnych stworzonych przez naturę, w mniejszym lub większym stopniu przekształconych przez człowieka, składających się w danym miejscu i czasie na biologiczne warunki życia człowieka (Radecki, 1995). W literaturze spotykane jest także określenie środowiska jako zespołu elementów fizycznych i biotycznych we wzajemnym oddziaływaniu z człowiekiem (Ciborowski, 1981). Natomiast środowisko przyrodnicze utożsamiane jest ze środowiskiem naturalnym, definiowanym jako otoczenie człowieka (biotop), obejmujące skorupę ziemską, część atmosfery, hydrosferę, pokrywę glebową oraz szatę roślinną i świat zwierzęcy (biocenoza) (Fleszar, 1972).

Ważnym podejściem do relacji człowiek–środowisko jest „ekologizm” wprowadzony w 1886 roku przez Haeckela, pochodzący od greckich słów: *oikos* – dom, siedlisko, *logos* – słowo, nauka (Ledwoń, 1998). Współcześnie termin „ekologizm” jest często używany do wyrażenia poglądów lub zachowania człowieka. Z kolei wprowadzenie w 1935 roku przez Tansleya terminu „ekosystem” pozwoliło na określenie istoty zjawisk, procesów, związków i zależności systemów ekologicznych decydujących o funkcjonowaniu środowiska jako całości (Pyłka-Gutkowska, 1996). Ekosystem w pierwotnym znaczeniu oznaczał uporządkowaną strukturę elementów litosfery i atmosfery z udziałem człowieka (Woś, 1995). Cechuje go homeostaza, czyli dążenie do utrzymania równowagi, opartej na samoregulacji wbrew zakłóceniom środowiskowym. Większość wymienionych elementów i cech środowiska uwzględniono w normach prawnych, definiując jako ogół elementów przyrodniczych, w szczególności: powierzchnię ziemi łącznie z glebą, kopaliny, wodę, powietrze, świat roślinny i zwierzęcy, a także krajobraz, znajdujący się zarówno w stanie naturalnym, jak i przekształconym w wyniku działalności człowieka (Ustawa..., 2021). Tak zdefiniowane środowisko obejmuje ochroną zarówno komponenty naturalne, jak i przekształcone przez człowieka.

Udział człowieka w procesie degradacji środowiska

Działalność człowieka nie zawsze prowadzi do przekształcenia środowiska w pożądanym kierunku. Znane są opinie, że środowisko zmieniało się przed pojawieniem się człowieka na Ziemi (Komitet Nauk Geologicznych PAN, 2019). Rozwój gospodarczy po II wojnie światowej przyczynił się do industrializacji krajów najbardziej rozwiniętych, a następnie do rozwoju handlu w procesie globalizacji. Środowisko stało się dostarczycielem surowców do działalności produkcyjnej i równocześnie odbiorcą zanieczyszczeń. Najczęściej przyjmuje się, że zanieczyszczenia powstają w wyniku działalności gospodarczej człowieka i prowadzą do zmian składu chemicznego atmosfery, chociaż niektóre są również efektem procesów naturalnych Ziemi (vanLoon i Duffy, 2018). W wyniku cyklicznych zmian położenia Ziemi względem Słońca powstają zakłócenia wymiany ciepła między ziemią a górnymi warstwami atmosfery (efekt cieplarniany) (Kamiński i Tomczak, 2010). Według Nordhaus (2013) przewidywanie skutków zmian klimatycznych jest zadaniem najtrudniejszym i obciążonym największą niepewnością na tle wszystkich procesów związanych z globalnym ociepleniem. Najpowszechniej występującymi gazami cieplarnianymi są para wodna i dwutlenek węgla, powstające podczas spalania paliw, ale również w procesach naturalnych emisji z mórz, oceanów i biomasy. Emisja gazów cieplarnianych w Unii Europejskiej w 2023 r. osiągnęła poziom 3,4 mld ton eq CO₂, co wskazuje na 7% spadek w porównaniu do 2022 roku. Wśród krajów UE najwyższy poziom emisji osiągnęły: Niemcy – 720,4 mln ton eq CO₂, Francja – 403,4 mln ton eq CO₂ i Włochy – 399,4 mln ton eq CO₂ (Enerad.pl, 2025). Polska znalazła się na czwartym miejscu z emisją 377 mln ton eq CO₂, zobowiązując się do realizacji celów określonych w pakcie klimatycznym.

Wprowadzanie surowców i energii odnawialnej wymaga również ingerencji w środowisko podczas procesu pozyskania, magazynowania i utylizacji (dotyczy to m.in. farm wiatrowych). Regulacje normalizacyjne mające na celu zmniejszenie uciążliwości produkcji i konsumpcji, w tym wprowadzenie energii odnawialnej i gospodarki obiegu zamkniętego, bez podobnych działań w skali globalnej nie wystarczą. Dotyczyć to powinno importu, zakupu, sprzedaży i konsumpcji produktów niespełniających norm ekologicznych. Konieczne są również inne działania w zakresie kształtowania wartości, postaw i zachowań. Ochrona środowiska wymaga kształtowania świadomości opartej na rzetelnej wiedzy dotyczącej zanieczyszczeń i ochrony środowiska.

Człowiek i środowisko – dychotomia czy symbioza

Środowisko pełni szereg bardzo istotnych funkcji w życiu człowieka i jego działalności, ale to człowiek jest twórcą, ośrodkiem i celem życia gospodarczego (Jan Paweł II, 1995). Ważna jest niezawodność środowiska, co oznacza zachowanie zdolności do samoregeneracji. Zdolność ta określa wartość środowiska, czyli zasoby o strukturze ilościowej i jakościowej zapewniające odporność na obciążenia antropogenne. Ingerencja

antropogenna zmniejsza jego niezawodność, a w sytuacji krańcowej powoduje samodestrukcję. Specyfika działalności produkcyjnej i konsumpcyjnej umożliwia identyfikację i ocenę sprzężeń zwrotnych, w których człowiek wprowadza negatywne zmiany w środowisku jako *pollutant*, oczekując jednocześnie dostępu do nieskażonych zasobów jako użytkownik.

W miarę wzrostu ilości przerabianych surowców powodujących coraz więcej odpadów wzrasta entropia procesu gospodarczego (Brown, 1982). Wzrost entropii ekosystemu może zakłócić funkcjonowanie środowiska człowieka. Antynomia pomiędzy prawem jednostki a społeczeństwa ze szczególną siłą występuje w działalności produkcyjnej i konsumpcyjnej. Jak wskazuje noblista Hurwicz (2008), istnieje skłonność korporacji do fałszowania motywów swojej działalności. Działalność gospodarcza tworzy miejsca pracy, dostarcza oczekiwanych przez społeczeństwo produktów, ale również zużywa zasoby naturalne i zanieczyszcza środowisko. Układ ten jest dychotomiczny, z jednej strony są prawa ekonomii, według których przedsiębiorca dąży do maksymalizacji korzyści, z drugiej prawa ekologii, czyli ochrona środowiska. Zanieczyszczenia, wchodząc w skład zmiennych funkcji produkcji i konsumpcji, powodują obniżenie dobrobytu całej wspólnoty. Internalizacja efektów wewnętrznych oznacza przeniesienie kosztów na osoby trzecie, nie tylko konsumentów, ale społeczeństwo jako całość oraz naturę jako dobrostan (Winpenny, 1995). Wprowadzenie certyfikatów emisji zanieczyszczeń przez UE jest przykładem regulacji cenowej efektów zewnętrznych, co jest krytykowane z powodu przenoszenia produkcji i emisji zanieczyszczeń do krajów uboższych o niższych opłatach emisyjnych.

Wzajemne relacje pomiędzy działalnością gospodarczą a środowiskiem stawiają człowieka w podwójnej roli w otoczeniu. Ten paradoks jest widoczny w przypadku przedsiębiorcy, który oczekuje czystego środowiska i dostępu do zasobów, a jednocześnie poprzez swoją działalność ogranicza je. Dualny stosunek do środowiska mogą mieć również pracownicy, zależnie od tego, czy dotyczy to ich pracy, czy warunków życia, rekreacji i spędzania wolnego czasu. Podobne zachowanie dotyczy każdego człowieka, który oczekuje czystego środowiska, a równocześnie powoduje jego zanieczyszczenie i degradację. Takie przykłady widoczne są szczególnie w procesach konsumpcji i rekreacji. Człowiek manipulowany przez marketing kupuje coraz więcej produktów, nie zastanawiając się, że zanieczyszcza środowisko przez produkcję i odpady (Akerlof i Shiller, 2021). Negatywny wpływ na budowanie świadomości ekologicznej społeczeństwa mają programy i działania promujące konsumpcjonizm. Antynomia dotyczy także wzajemnie wykluczających się poglądów: odwoływania się do ekologicznej idei, a równocześnie promowania zbędnych zakupów. Ważna jest jakość środowiska i życia w ogóle, dlatego potrzebna jest edukacja poznawcza, pozwalająca na zrozumienie mechanizmów przyczyn i skutków powstawania zanieczyszczeń.

Człowiek jako podmiot zrównoważonego rozwoju

Przesłanką zrównoważonego rozwoju było uznanie przez społeczność międzynarodową globalnego charakteru zagrożeń ekologicznych i potrzeby solidarnego podejścia do ochrony środowiska w skali światowej (*Światowa Komisja ds. Środowiska i Rozwoju*, 1991). Pierwszą i podstawową zasadą zrównoważonego rozwoju jest prawo człowieka do zdrowego i produktywnego życia w zgodzie z przyrodą. Zrównoważony rozwój oznacza proces, w którym eksploatacja zasobów, kierunki inwestowania i postępu technicznego oraz ochrona środowiska pozostają w harmonii i umożliwiają zaspokojenie potrzeb ludzi i ich aspiracji. Przyjęte wówczas założenia zrównoważonego rozwoju, mimo upływu czasu, są nadal aktualne. Obecnie podkreśla się znaczenie edukacji dla zrównoważonego rozwoju i wdrożenie projektów edukacyjnych oraz informacyjnych podnoszących świadomość ekologiczną (*Realizacja...*, 2018).

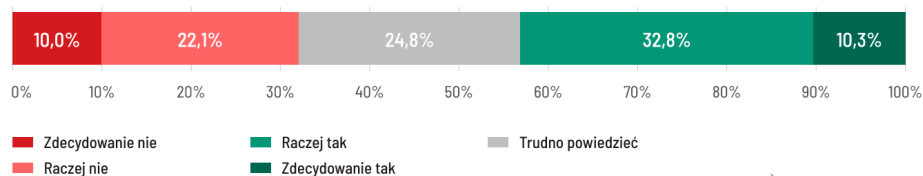
Odwroćenie procesów niszczenia środowiska na podstawie prostych mechanizmów ekonomicznych nie jest możliwe, ponieważ w wielu krajach nie są podejmowane działania w zakresie jego ochrony. Aby ograniczyć degradację środowiska i zużycie zasobów naturalnych, niezbędne są działania w skali globalnej, uwzględniając podobne standardy. Istotą zrównoważonego rozwoju jest korzystanie ze środowiska dla realizacji potrzeb społecznych w warunkach równowagi dynamicznej. Pozwala to na zachowanie dobrostanu środowiska bez stosowania narzędzi przymusu ekonomicznego, który jest obecnie upowszechniany. Działalność człowieka pracującego (*homo faber*) związana jest także z nieracjonalnym korzystaniem z zasobów przez człowieka marnotrawiącego (*homo profusus*). Uwzględnienie ekologicznego wymiaru w koncepcji zrównoważonego rozwoju narzuca kierunek głębokich zmian struktury produkcji i konsumpcji z poszanowaniem środowiska. Zmiany te realizują się w relacjach człowiek–środowisko, szczególnie w przypadku potrzeb, których zaspokojenie wiąże się z wysoce niekorzystnym naruszeniem zasobów przyrody. Unia Europejska w odpowiedzi na problemy dotyczące ochrony środowiska i potrzebę ograniczenia zużycia surowców zaproponowała europejski zielony ład (Rozporządzenie..., 2021), który przez wprowadzone instrumenty ekonomiczno-prawne wzbudza wiele kontrowersji. Istnieją obawy, że doprowadzi do ograniczania konkurencyjności i tempa rozwoju gospodarczego przez zbyt duże obciążenia finansowe, których nie ponoszą inni. Działania ekologiczne Unii Europejskiej bez podobnych działań w skali światowej nie zahamują degradacji środowiska, natomiast pogorszą sytuację ekonomiczno-społeczną państw członkowskich.

Świadomość ekologiczna i postrzeganie zagrożeń środowiska w ocenie polskiego społeczeństwa

Świadomość ekologiczna jest rozumiana jako zespół informacji, wiedzy i przekonań na temat środowiska oraz postrzegania związków między jego stanem i charakterem a warunkami życia człowieka (Berger, 2011). Kształtowanie świadomości ekologicznej

wpływa na postrzeganie i zachowanie wobec środowiska, weryfikuje zarządzanie swoim otoczeniem i rolę człowieka w jego ochronie (Gifford i in., 2011). Wśród problemów ekologicznych wymienia się najczęściej zmiany klimatyczne. Badania społeczne dotyczące postrzegania problemów ekologicznych przez polskie społeczeństwo zostały przeprowadzone przez Obłąkowską i Bartoszewicza (za: Obłąkowska, 2024). Zastosowano metodę ankietową i triangulację technik badawczych na próbie reprezentatywnej liczącej 1213 osób, wśród której byli również ludzie młodzi w wieku 18–20 lat. Z przedstawionych badań wynika, że ponad połowa społeczeństwa polskiego (56,9%) nie wie, co oznacza neutralność klimatyczna przyjęta jako cel UE do 2050 roku, w tym 10% zdecydowanie nie wie, 22,1% raczej nie wie, a 24,8% stwierdziło, że trudno powiedzieć, co oznacza neutralność klimatyczna. Natomiast 43,1% społeczeństwa polskiego wskazuje, że wie, jak należy rozumieć to pojęcie (rys. 1).

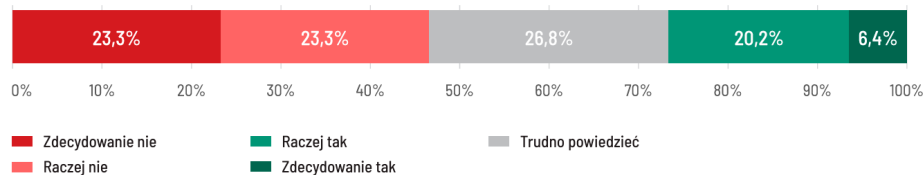
Rysunek 1. Rozkład odpowiedzi na pytanie o znajomość pojęcia neutralności klimatycznej

Źródło: Obłąkowska, 2024, s. 33.

Z kolei prawie połowa badanej grupy (46,6%) uważa, że osiągnięcie neutralności klimatycznej przez UE do 2050 r. nie przyczyni się do zmian klimatycznych. Natomiast 26,6% uważa, że przyczyni się, a 26,8% nie ma zdania na ten temat (rys. 2).

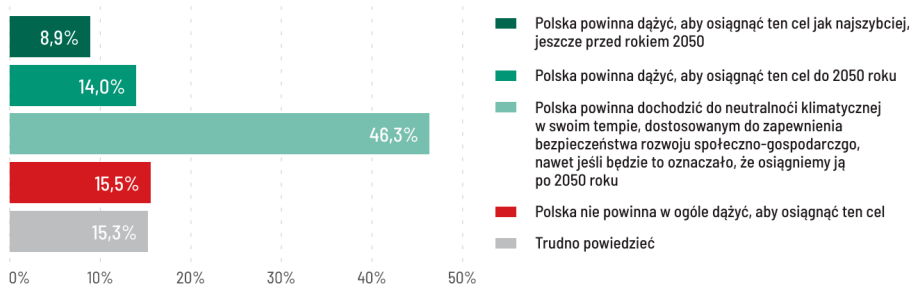
Rysunek 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy osiągnięcie neutralności klimatycznej przyczyni się ograniczenia zmian klimatycznych?

Źródło: Obłąkowska, 2024, s. 34.

Większość badanych (69,2%) uważa jednak, że powinniśmy dążyć do osiągnięcia celu neutralności klimatycznej, ale w swoim tempie (46,3%), nawet po 2050 roku. Prawie 23% badanych akceptuje tempo wyznaczone przez UE, czyli do 2050 roku. Tylko 15,5% badanych uważa, że Polska nie powinna tego celu realizować, a 15,3% nie ma zdania w tej kwestii (rys. 3).

Rysunek 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Polska powinna dążyć do osiągnięcia neutralności klimatycznej i w jakim tempie?

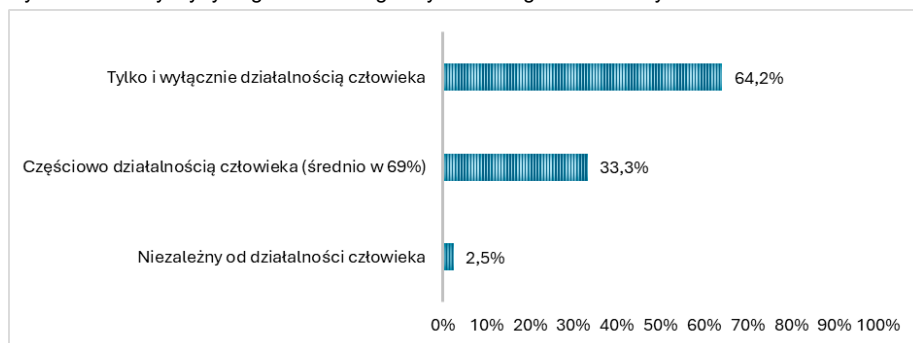

Źródło: Obłąkowska, 2024, s. 34.

Przedstawione badania pokazują wiedzę Polaków na temat zmian klimatu i opinie odnośnie do tempa dochodzenia do neutralności klimatycznej.

Badania dotyczące postrzegania zagrożeń ekologicznych przez przedstawicieli młodego pokolenia przeprowadzono w 2022 roku na grupie celowej, do której zaproszono 200 osób, z czego udział wzięło 120 w wieku 21–28 lat (Adamczyk i Adamczyk-Kowalczyk, 2022). Zastosowano metodę kwestionariuszową z wykorzystaniem Computer Assisted Web Interview (CAWI). W badaniu dotyczącym oceny zagrożeń ekologicznych prawie 99% ankietowanych deklaruje świadomość zagrożeń ekologicznych, a 95% uważa, że ma wpływ na ochronę środowiska. Ponad 64% badanych twierdzi, że stan środowiska jest związany tylko i wyłącznie z działalnością człowieka, natomiast ponad 33%, że wpływ człowieka jest tylko częściowy (rys. 4). Jedynie 2,5% badanych uważa, że stan środowiska jest niezależny od działalności człowieka.

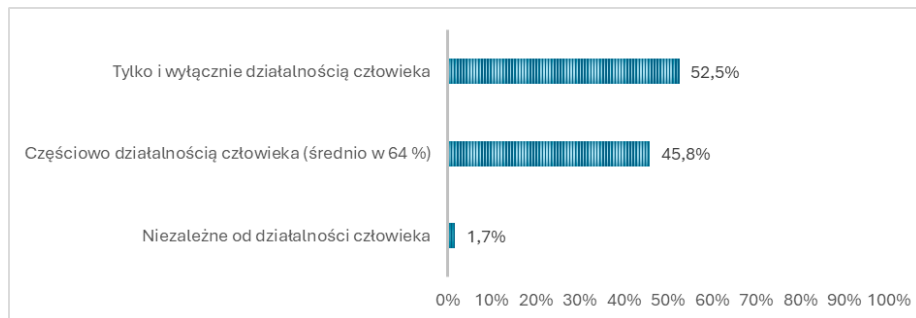
Rysunek 4. Przyczyny zagrożeń ekologicznych według osób badanych

Źródło: Adamczyk i Adamczyk-Kowalczyk, 2022, s. 9.

Młodzi respondenci oceniają zmiany klimatyczne jako ponadprzeciętnie istotne (3,76/5) i wskazują ich przyczyny. Ponad 52% badanych uważa, że zmiany klimatyczne są spowodowane wyłącznie działalnością człowieka, prawie 46%, że częściowo, a jako niezależne uważa je 1,7% badanych (rys. 5).

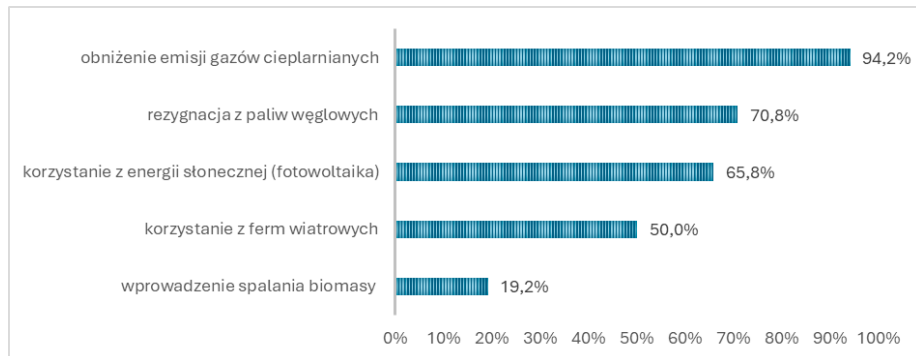
Rysunek 5. Przyczyny zmian klimatycznych według osób badanych

Źródło: Adamczyk i Adamczyk-Kowalczyk, 2022, s. 10.

Zdaniem zdecydowanej większości respondentów (94,2%) ograniczenie zmian klimatycznych nastąpi w wyniku zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych (rys. 6). W dalszej kolejności wskazano na rezygnację z paliw węglowych (70,8%), korzystanie z energii słonecznej (65,8%) oraz energii wiatrowej (50%).

Rys. 6. Działania, które według osób badanych spowodują ograniczenie zmian klimatycznych

Źródło: Adamczyk i Adamczyk-Kowalczyk, 2022, s. 12.

Młodzi ludzie są bardziej skoncentrowani na przyszłych zagrożeniach ekologicznych (58,3%) niż na obecnych (41,7%). Wskazuje to na świadomość respondentów, ale bez uwzględnienia wpływu obecnych zagrożeń na przyszłą perspektywę.

Wnioski i rekomendacje

Zainteresowanie ochroną środowiska pojawiło się w trosce o zasoby naturalne, które z czasem rozszerzyło orientację środowiskową człowieka pod wpływem zmian w sferze wartości, w której jakość środowiska jest postrzegana jako dobro najwyższe. Wzrastająca wrażliwość społeczna na problemy degradacji środowiska przejawia się w poszukiwaniu produktów ekologicznych. Natomiast znacznie mniej uświadomiona jest potrzeba ograniczenia nadmiernej produkcji i konsumpcji. Żyjemy w czasach, w których marketing promując zakupy, ma istotny wpływ na zachowanie społeczeństwa, zwłaszcza młodego pokolenia.

W systemie wartości społeczeństwa zmienia się podejście do środowiska i jego ochrony, czego wyrazem jest rosnąca wrażliwość społeczna na różne rodzaje jego zanieczyszczeń. Stan środowiska i jego ochrona mają coraz większe znaczenie, ale postrzeganie problemów ekologicznych zależy od świadomości społecznej. Z przedstawionych badań wynika, że ponad połowa społeczeństwa polskiego nie wie, co oznacza neutralność klimatyczna. Większość badanych wskazuje na potrzebę dążenia do neutralności klimatycznej, ale w stosownym czasie zapewniającym bezpieczeństwo rozwoju społeczno-gospodarczego. W badaniu młodych osób dotyczącym oceny zagrożeń ekologicznych prawie wszyscy deklarują świadomość tych zagrożeń i swój wpływ na ochronę środowiska. Większość młodych osób uważa, że zmiany klimatyczne są spowodowane działalnością człowieka. W ocenie problemów ekologicznych dla młodych ludzi ważniejsze jest jutro niż dziś, co wskazuje na potrzebę odpowiedniego ukierunkowania edukacji z myślą o przyszłości. Wyniki badań wskazują na istotne znaczenie działań strategicznych w zakresie edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Należy również zwrócić uwagę na istnienie „zielonej ideologii”, która wpływa negatywnie na rozwój gospodarczy. Procesy te wymagają kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa opartej na rzetelnej wiedzy zdobytej w systemie kształcenia, promowania kultury korzystania ze środowiska i ograniczania konsumpcjonizmu. W tym kontekście świadomość ekologiczna rozumiana jako zespół informacji, wiedzy i przekonań odnośnie do środowiska wpłynie na postrzeganie związków między jego stanem a warunkami życia człowieka.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk, J. (2001). *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w zarządzaniu przedsiębiorstwem*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Adamczyk, J. i Adamczyk-Kowalczyk, M. (2022). What do they feel, do, and expect? The young generation's perception of environmental problems and sustainable development goals in the context of quality of life. *Sustainability*, 14(23), 15551. <https://doi.org/10.3390/su142315551>
- Akerlof, G.A. i Shiller, R.J. (2021). *Złować frajera. Ekonomia, manipulacja i oszustwa* (Z. Matkowski, tłum.). Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.
- Berger, R. (2011). *Green growth, green profit: How green transformation boosts business*. Palgrave Macmillan.

- Bińczyk, E. (2017). Dyskursy antropocenu a marazm środowiskowy początków XXI wieku. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej Organizacja i Zarządzanie*, 112, 50–51.
- Brown, R.L. (1982). *Jutro może być za późno* (L. Biegański, tłum.). Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Ciborowski, A. (1981). *Polityka kształtowania środowiska. Wybrane elementy*. Wiedza Powszechna.
- Crutzen, P.J. i Stoermer, E.F. (2000). The Anthropocene. *IGBP Newsletter*, 41, 17–18.
- Enerad.pl (2025, 14 stycznia). *Eurostat: Emisje CO₂ w UE spadły o 18% w stosunku do 2013 roku*. <https://enerad.pl/eurostat-emisje-co2-w-ue-spady-o-18-w-stosunku-do-2013-roku/>
- Fleszar, M. (1972). *Zanieczyszczanie i ochrona środowiska naturalnego w świecie*. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Gifford, R., Steg, L. i Reser, J.P. (2011). Environmental psychology. W: P. Martin, F. Cheung, M. Kyrios, L. Littlefield, M. Knowles, B. Overmier i J.P. Prieto (red.), *IAAP handbook of applied psychology* (s. 440–470). Wiley Blackwell.
- Hurwicz, L. (2008). But who will guard the guardians? *American Economic Review*, 98(3), 577–585.
- Jan Paweł II (1995). *Laborem exercens*. Wydawnictwo Księgarni Archidiecezjalnej.
- Johansson, A. (1997). *Czysta technologia, środowisko, technika, przyszłość* (A. Doniec, tłum.). Wydawnictwo Naukowo-Techniczne.
- Kamiński, W. i Tomczak, E. (2010). Globalne ocieplenie – natura czy działalność człowieka? *Inżynieria i Aparatura Chemiczna*, 49(1), 55–56.
- Kolenda, Z. (2008). Zmiany klimatu – apokalipsa vs zdrowy rozsądek. *Chemik*, 61(11), 607–614.
- Komitet Nauk Geologicznych PAN (2019). *Stanowisko Komitetu Nauk Geologicznych PAN w debacie klimatycznej*. https://www.kngpan.agh.edu.pl/wp-content/uploads/Stanowisko-KNG_klimat_2019.pdf
- Ledwoń, K. (1998). *Ekologiczne podstawy kształtowania technosfery*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Meadows, D.H., Meadows, D.L. i Randers, J. (1995). *Przekraczanie granic. Globalne załamanie czy bezpieczna przyszłość?* (Z. Dobrska, tłum.). Centrum Uniwersalizmu przy Uniwersytecie Warszawskim, Polskie Towarzystwo Współpracy z Klubem Rzymskim.
- Nordhaus, W. (2013). *The climate casino: Risk, uncertainty, and economics for a warming world*. Yale University Press.
- Obłąkowska, K.A. (2024). Polacy o Europejskim Zielonym Ładzie i przyszłości Rzeczypospolitej Polskiej. W: A. Bartoszewicz (red.), *Drapieżny zielony (nie) łąd* (s. 28–49). NSZZ „Solidarność” & Tysol. https://preczzzielonymladem.pl/wp-content/uploads/2024/10/Zielony_Lad_07A_online.pdf
- Pyłka-Gutkowska, E. (1996). *Ekologia z ochroną środowiska. Przewodnik*. Wydawnictwo „Oświata”.
- Radecki, W. (1995). *Wykroczenia i przestępstwa przeciwko środowisku. Przewodnik po przepisach*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Realizacja celów zrównoważonego rozwoju w Polsce. Raport 2018*. (2018). http://unic.un.org.pl/files/259/Polska_VNR_20180615.pdf
- Rogall, H. (2010). *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka* (J. Gilewicz, tłum.). Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1119 z dnia 30 czerwca 2021 r. w sprawie ustanowienia ram na potrzeby osiągnięcia neutralności klimatycznej i zmiany rozporządzeń (WE) nr 401/2009 i (UE) 2018/1999 (Europejskie prawo o klimacie). (2021). Dz. U. L 243 z 9.7.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32021R1119>
- Światowa Komisja ds. Środowiska i Rozwoju. (1991). *Nasza wspólna przyszłość. Raport Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju* (U. Grzełowska i E. Kolanowska, tłum.). Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. (2021). Dz. U. z 2021 r., nr 62, poz. 627. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20010620627>

- U'Thant, S. (1969). Człowiek i jego środowisko. Raport Sekretarza Generalnego ONZ z dnia 26 maja 1969 roku. *Biuletyn Polskiego Komitetu ds. UNESCO*, 1, 7.
- vanLoon, G.W. i Duffy, S.J. (2018). *Environmental chemistry: A global perspective*. Oxford University Press.
- Winpenny, J.T. (1995). *Wartość środowiska. Metody wyceny ekonomicznej* (K. Kafel i I. Szymaniak, tłum.). Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Woś, A. (1995). *Ekonomika odnawialnych zasobów naturalnych*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Source of funding

Lack of funding sources.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).
